

Sygn. akt I UK 120/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Andrzej Wróbel (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

w sprawie z odwołania M. L.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Z.
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 15 marca 2017 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 10 listopada 2015 r., sygn. akt III AUa .../14,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z. decyzją z 14 marca 2014r. odmówił ubezpieczonej prawa do emerytury na podstawie art. 184 w związku z art. 32 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227 ze zm.) w związku

z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. nr 8, poz. 43 ze zm.), ponieważ na dzień 1 stycznia 1999 r. udokumentowała ona okres pracy w szczególnych warunkach w wymiarze 10 lat, 4 miesiące i 17 dni, zamiast wymaganych 15 lat.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G. wyrokiem z 21 października 2014 r. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, iż przyznał ubezpieczonej prawo do emerytury od 1 kwietnia 2014 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił m.in., że M. L. na dzień 1 stycznia 1999 r. wykazała staż pracy w wymiarze ponad 20 lat. Organ rentowy zaliczył ubezpieczonej do pracy w warunkach szczególnych staż pracy w wymiarze 10 lat, 4 miesiące i 17 dni, wyłączając z niego zatrudnienie od 1 lutego 1984 r. do 14 czerwca 1988 r. i od 5 lutego 1991 r. do 31 sierpnia 1992 r. na stanowisku instruktora praktycznej nauki zawodu piekarza w piekarni B. Sp. z o.o. w Z..

Sąd Okręgowy ustalił, iż odwołująca w spornych okresach, tak jak inni pracownicy, przez całą dniówkę roboczą, tj. 8 godzin na dobę wykonywała wszystkie czynności związane z produkcją pieczywa, a nadto, jako instruktor praktycznej nauki zawodu, dodatkowo kształciła uczniów. Kształcenie polegało na tym, iż bezpośrednio w toku produkcji uczniowie byli szkoleni, poprzez pokazywanie na czym polega produkcja pieczywa.

Sąd Okręgowy ocenił, iż przedmiotem sporu pozostawało ustalenie, czy ubezpieczona spełnia przesłanki do nabycia emerytury wcześniejszej z tytułu pracy w warunkach szczególnych po ukończeniu 55 roku życia. Zwrócił uwagę, iż okres zatrudnienia może być zaliczony do pracy w warunkach szczególnych, gdy pracownik faktycznie wykonywał prace objęte wykazem prac uprawniających do wcześniejszej emerytury, pomimo, że stanowisko, jakie mu faktycznie przypisano, nie jest wymienione w wykazie A, określającym nie stanowiska, ale rodzaj prac. Decydujące znaczenie dla zakwalifikowania pracy, jako realizowanej w warunkach szczególnych, ma nie nazwa zajmowanego stanowiska, ale rodzaj, charakter i warunki pracy. Rodzaje prac pracowników piekarni B. odpowiadają pracom wymienionym w Dziale X - w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym pod poz. 11, jako „Prace przy wypieku pieczywa”.

W ocenie Sądu Okręgowego nie budzi wątpliwości, że ubezpieczona w spornym okresie wykonywała prace w warunkach szczególnych na stanowisku instruktora praktycznej nauki zawodu piekarza, a nadto, iż spełniła pozostałe warunki prawem przewidziane do uzyskania emerytury w obniżonym wieku, wynikające z treści art. 184 ustawy.

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z 10 listopada 2015 r. zmienił zaskarżony apelacją organu rentowego powyższy wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że oddalił odwołanie.

W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd pierwszej instancji dokonał błędnej oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego i w sposób nieuprawniony przyjął, że zatrudnienie ubezpieczonej w całym spornym okresie od 1 lutego 1984 r. do 14 czerwca 1988 r. i od 5 lutego 1991 r. do 31 sierpnia 1992 r. na stanowisku instruktora praktycznej nauki zawodu piekarza stanowi pracę w szczególnych warunkach opisaną w wykazie A, Dział X, poz. 11 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, co w konsekwencji spowodowało, iż nieprawidłowo ustalił spełnienie warunków pozwalających na przyznanie jej prawa do emerytury w obniżonym wieku.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że w niniejszym sporze kwestionowany był warunek posiadania wymaganego, co najmniej 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach. Organ rentowy zaliczył ubezpieczonej do stażu pracy w warunkach szczególnych okres zatrudnienia w charakterze piekarza w okresie od 1 lutego 1977 r. do 7 maja 1981 r. i od 1 września 1992 r. do 31 grudnia 1998 r., przyjmując wykonywanie przez nią pracy w warunkach szczególnych opisanych w wykazie A, dział X, poz. 11, jako prace przy wypieku pieczywa; w tym zakresie zgodził się z treścią świadectwa pracy w warunkach szczególnych, wystawionym przez pracodawcę, odmawiając natomiast takiej kwalifikacji do okresów, w których ubezpieczona wykonywała pracę jako instruktor praktycznej nauki zawodu.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, odmowa takiej kwalifikacji była jak najbardziej zasadna. Sąd zauważył, iż stanowisko pracy nauczyciela pełniącego funkcję instruktora praktycznej nauki zawodu, podlega rygorom ustawy z 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2014 r., poz. 191 ze zm.) i zostało

wymienione w art. 1 ust. 2 pkt 4. Niezależnie zatem od sposobu wykonywania i rozmiaru pracy wymienianej w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia, jako praca w warunkach szczególnych, pracownik zakładu pracy zatrudniony w takim charakterze wykonuje pracę kwalifikowaną, jako praca w szczególnym charakterze. W tym kontekście zeznania świadków o pełnym obciążeniu ubezpieczonej pracą przy produkcji pieczywa w wymiarze ponadnormatywnym, w godzinach nadliczbowych, w niekwestionowanym stanie rzeczy faktycznego wykonywania obowiązków instruktora praktycznej nauki zawodu, nie mogą stanowić o zmianie kwalifikacji takiej pracy. Wystarczy bowiem sam fakt wykonywania pracy instruktora praktycznej nauki zawodu, by zaliczyć ją do pracy w szczególnym charakterze. Taka kwalifikacja oznacza, iż do obniżenia wieku emerytalnego trzeba wykazać wykonywanie takiej pracy przez okres co najmniej 15 lat.

Sąd ocenił, że ubezpieczona tego warunku nie spełnia, gdyż w charakterze instruktora praktycznej nauki zawodu pracowała przez okres 5 lat, 10 miesięcy i 18 dni. Jak to wskazano wyżej, organ rentowy zaliczył ubezpieczonej do stażu pracy w warunkach szczególnych okres 10 lat, 4 miesięcy i 17 dni. Nie oznacza to jednak możliwości zsumowania tych okresów pracy w warunkach szczególnych w szczególnym charakterze. Na potwierdzenie tego stanowiska Sąd Apelacyjny przywołał uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2005 r., II UZP 10/05, OSNP 2006 nr 1-2, poz. 21, gdzie stwierdzono, iż przy ustalaniu okresów zatrudnienia warunkujących nabycie prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, nie jest możliwe zaliczenie okresu pracy w szczególnym charakterze nauczyciela do okresów pracy w szczególnych warunkach (§ 15 i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze). Z tej przyczyny, stanowisko Sądu pierwszej instancji, wskazujące na spełnienie przez ubezpieczoną wszystkich warunków niezbędnych do obniżenia wieku emerytalnego, Sąd Apelacyjny uznał za wadliwe.

Odnosząc się do kwalifikacji pracy ubezpieczonej w warunkach szczególnych w okresie uznanym przez organ rentowy, kiedy to pracowała ona przy wypieku pieczywa, Sąd ustalił, że praca w piekarni obejmowała wszystkie

etapy produkcji pieczywa, od pobrania mąki, jej ważenia, wyrabiania i formowania ciasta, do jego finalnego wypieku, a każdy z pracowników wykonywał wszystkie te czynności. Sąd Apelacyjny ocenił, że zakres obowiązków ubezpieczonej nie zawiera się w definicji bezokolicznika „wypiekać”, rozumianym jako: piekąc, przyrządzić, wyprodukować coś, poddać pieczywo działaniu wysokiej temperatury przez odpowiedni czas (tak: Słownik języka polskiego pod red. Mieczysława Szymczaka, tom II, R - Z, PWN Warszawa 1981, str. 829). Tylko niektóre obowiązki wykonywane przez ubezpieczoną wiązały się z wypiekiem pieczywa, pozostałe poprzedzały fazę wypieku i nie mieściły się w ramach czynności podejmowanych przy wypieku pieczywa.

Nie sposób, zdaniem Sądu drugiej instancji, podzielić stanowiska stron i Sądu Okręgowego, iż wszystkie wykonywane przez odwołującą prace składały się na cykl produkcyjny wypieku pieczywa. Rozporządzenie w poz. 11 działu X wykazu A posługuje się pojęciem prace przy wypieku pieczywa. Rozporządzenie zawęża prace prowadzące do uzyskania finalnego produktu - pieczywa, tylko do końcowej fazy jego produkcji - wypieku, gdy występuje narażenie na działanie wysokiej temperatury. Gdyby tym aktem prawnym stanowiący go organ zamierzał objąć wszystkie fazy produkcji pieczywa, posłużyłby się rodzajowo szerszym pojęciem produkcja, tak, jak uczynił to w poz. 6 tego działu - produkcja suchego lodu.

Według Sądu, nawet odmienny sposób rozumienia omawianych przepisów, niż wyżej zaprezentowany, nie spowoduje zmiany stanowiska w zakresie uprawnień ubezpieczonej do emerytury w obniżonym wieku, z uwagi na zbyt krótki okres takiej pracy.

Z przytoczonych wyżej względów, Sąd Apelacyjny stwierdził, że ubezpieczona nie może uzyskać prawa do emerytury w obniżonym wieku w trybie art. 184 w zw. z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Ubezpieczona zaskarżyła w całości powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego skarga kasacyjną, w której zarzuciła zaskarżonemu wyrokowi naruszenie: 1) prawa materialnego, a to: a) art. 184 i art. 32 ustawy o rentach i emeryturach z FUS poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, iż ubezpieczonej nie przysługuje prawo do emerytury z obniżonego wieku z uwagi na niewykazanie 15 lat stażu w

warunkach szczególnych, pomimo że z zebranego w sprawie materiału dowodowego jednoznacznie wynika, iż ubezpieczona wykonywała przez wymagany okres 15 lat pracę w szczególnych warunkach; b) art. 184 i art. 32 ustawy o rentach i emeryturach z FUS, poprzez ich niewłaściwe zastosowanie do niedostatecznie ustalonego przez Sąd drugiej instancji stanu faktycznego, co skutkowało wadliwą subsumcją tego stanu do zawartych w nich norm prawnych; c) art. 184 i art. 32 ustawy o rentach i emeryturach z FUS poprzez brak dokonania jakichkolwiek ustaleń stanowiących podstawę wydania zaskarżonego wyroku pozwalającą na ocenę tego zastosowania; d) naruszenie prawa materialnego poprzez błędną wykładnię zapisu zawartego w dziale X, poz. 11 wykazu A załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze „prace przy wypieku pieczywa”, przyjmując, że do okresu pracy w szczególnych warunkach zalicza się wyłącznie prace prowadzące do uzyskania finalnego produktu pieczywa, gdy następuje narażenie na działanie wysokiej temperatury; 2) naruszenie przepisów postępowania, mające wpływ na treść rozstrzygnięcia, tj.: a) art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c. poprzez brak odniesienia się sądu drugiej instancji w uzasadnieniu wyroku do całokształtu zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego i wskazania, na jakich dowodach oparł się wydając rozstrzygnięcie oraz jakie ustalenia poczynił w oparciu o przeprowadzone dowody; b) art. 386 § 1 k.p.c. poprzez wydanie wyroku reformatoryjnego bez dokonania własnych ustaleń faktycznych na podstawie materiału dowodowego zebranego w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji; c) art. 382 k.p.c. poprzez dokonanie odmiennej oceny dowodów bez oparcia jej na całym, wszechstronnie rozważonym materiale dowodowym, zgodnie z dyrektywami określonymi w art. 233 k.p.c.

Podnosząc powyższe zarzuty, na podstawie art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania, a w przypadku gdyby Sąd Najwyższy uznał, że podstawa naruszenia prawa materialnego jest oczywiście uzasadniona, a zarzuty naruszenia przepisów postępowania okazały się nieuzasadnione, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty

sprawy oraz o zasądzenie od organu rentowego kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm prawem przepisanych, albowiem nie zostały opłacone w całości ani w części.

W ocenie skarżącej Sąd Apelacyjny dopuścił się naruszenia prawa materialnego poprzez błędną wykładnię zapisu zawartego w dziale X, poz. 11 wykazu A załącznika do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. „prace przy wypieku pieczywa”, przyjmując, że do okresu pracy w szczególnych warunkach zalicza się wyłącznie prace prowadzące do uzyskania finalnego produktu pieczywa, gdy następuje narażenie na działanie wysokiej temperatury, a zatem wyłącznie prace polegające *de facto* na wkładaniu i wyciąganiu chleba z pieca. Nie ulega wątpliwości, że gdyby prawodawca zamierzał do okresów pracy w szczególnych warunkach zaliczyć tylko ostatnie czynności w procesie produkcji pieczywa, to posłużyłby się – zdaniem skarżącej - określeniem "wypiek pieczywa", lub "prace polegające na wypieku pieczywa" a nie "prace przy wypieku pieczywa".

Skarżąca podnosi, że powołana w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku uchwała Sądu Najwyższego z 19 września 2005 r., II UZP 10/05 nie ma znaczenia w niniejszej sprawie, ponieważ do zaliczenia danej pracy jako pracy w warunkach szczególnych i o szczególnym charakterze konieczne jest zweryfikowanie faktycznie wykonywanych zadań przez ubezpieczoną. Sąd drugiej instancji miał wyłącznie na uwadze okoliczność, że ubezpieczona pracowała na stanowisku instruktora praktycznej nauki zawodu, nie dokonując wnikliwej analizy faktycznie wykonywanych przez nią zadań. Z zeznań świadków wynika natomiast, że zakres pracy ubezpieczonej nie ograniczał się do podejmowania zadań jako instruktor, a ubezpieczona podejmowała czynności przy wypieku pieczywa.

W ocenie skarżącej Sąd drugiej instancji nie poczynił żadnych szczegółowych ustaleń, co wobec zmiany wyroku Sądu pierwszej instancji było konieczne. Sąd zaniechał także ustalenia, jaki był wymiar pracy ubezpieczonej przy wypieku pieczywa, oraz jakiego rodzaju czynności związane z praktyczną nauką zawodu wykonywała. W związku z powyższym, całkowicie zasadne wydają się zarzuty naruszenia prawa materialnego, a to art. 184 i art. 32 ustawy o rentach i emeryturach z FUS poprzez ich niewłaściwe zastosowanie do niedostatecznie ustalonego przez sąd drugiej instancji stanu faktycznego, co skutkowało wadliwą

subsumcją tego stanu do zawartych w nich norm prawnych oraz poprzez brak dokonania jakichkolwiek ustaleń stanowiących podstawę wydania zaskarżonego wyroku pozwalającą na ocenę tego zastosowania, a także przez brak odniesienia się sądu drugiej instancji w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku do całokształtu zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego.

Skarżąca jest zdania, że wydanie przez Sąd drugiej instancji orzeczenia reformatoryjnego, zobowiązywało Sąd do wnikliwej oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego. Zgodnie z treścią postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98 „Jeżeli sąd odwoławczy wydał wyrok reformatoryjny po dokonaniu własnych ustaleń na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym, zobowiązany jest wskazać w uzasadnieniu, na jakich dowodach je oparł, a także umotywić, jakim dowodom odmówił wiarygodności.” Pogląd ten Sąd Najwyższy wyraził również w wyroku z dnia 26 września 2000 r., I PKN 54/00, zgodnie z którym „orzekając reformatoryjnie (art. 386 § 1 k.p.c.) sąd drugiej instancji powinien dokonać własnych ustaleń faktycznych i własnej oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego (art. 382 k.p.c.), jeżeli zmiana wyroku zaskarżonego apelacją nie jest wyłącznie następstwem naruszenia przez sąd pierwszej instancji prawa materialnego.” Nie budzi więc wątpliwości, że orzeczenie Sądu Apelacyjnego w [...] winno zostać uchylone do ponownego rozpoznania z uwagi na konieczność rozpoznania sprawy przez Sąd drugiej instancji.

Skarżąca dalej zarzuca naruszenie przepisów postępowania, mające wpływ na treść rozstrzygnięcia tj. art. 382 k.p.c. poprzez dokonanie odmiennej oceny dowodów bez oparcia jej na całym, wszechstronnie rozważonym materiale dowodowym, zgodnie z dyrektywami określonymi w art. 233 k.p.c. Skoro Sąd Apelacyjny w [...] uznał, że nie zachodzi potrzeba, aby ponownie przeprowadzić postępowanie dowodowe, zebrany materiał dowodowy powinien umożliwiać poczynienie nowych ustaleń faktycznych. Zebrany materiał dowodowy, powinien zatem umożliwiać precyzyjne określenie, jaki charakter pracy wykonywała ubezpieczona oraz jaki był wymiar tej pracy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ma usprawiedliwione podstawy.

Trafny jest zarzut naruszenia przepisów art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.).

Na wstępie należy podkreślić, że „przepisy dotychczasowe”, o których mowa w art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, to przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej jako rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r.) wydane na podstawie art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały siedmiu sędziów z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNP 2002 nr 10, poz. 243) wyjaśnił, że „zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy odesłanie do przepisów dotychczasowych, sankcjonujących obowiązywanie rozporządzenia, można odnosić tylko do tych przepisów rozporządzenia, które regulują materię określoną w przepisie ustawy, a więc wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk, oraz warunki, na jakich osobom wykonującym te prace przysługuje prawo do emerytury. Zachowały zatem moc przepisy § 4-8a określające wiek emerytalny i okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach pracowników wykonujących prace wyszczególnione w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia, przepisy § 9-15 określające wiek emerytalny i warunki przechodzenia na emeryturę osób zatrudnionych w szczególnym charakterze, a ponadto przepis § 3 określający ogólny wymagany okres zatrudnienia oraz przepis § 2 ust. 1 stanowiący, że okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy”.

Podstawowym zagadnieniem prawnym jest zatem wykładnia art. 32 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 2 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego

1983 r., w tym zwłaszcza sformułowania zawartego w dziale X, poz. 11 wykazu A stanowiącego załącznik do tego rozporządzenia, zgodnie z którym za prace w szczególnych warunkach w rolnictwie i przemyśle rolno – spożywczym uznaje się „prace przy wypieku pieczywa”.

Sąd drugiej instancji ustalając znaczenie tego sformułowania stwierdził, że powyższe rozporządzenie Rady Ministrów „zawęża prace prowadzące do uzyskania finalnego produktu - pieczywa, tylko do końcowej fazy jego produkcji - wypieku, gdy występuje narażenie na działanie wysokiej temperatury. Gdyby tym aktem prawnym stanowiący go organ zamierzał objąć wszystkie fazy produkcji pieczywa, posłużyłby się rodzajowo szerszym pojęciem produkcja, tak, jak uczynił to w poz. 6 tego działu - produkcja suchego lodu”.

Powyższa wykładnia sformułowania „prace przy wypieku pieczywa” jest błędna. Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie wielokrotnie prezentował pogląd, że dokonując oceny warunku stałej pracy na stanowisku wymienionym w załączniku do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., należy mieć na uwadze również czynności przygotowawcze, które wiążą się z wykonaniem danej pracy (procesem technologicznym) (wyroki: z dnia 10 lutego 2012 r., II UK 125/11 (OSNP 2013 nr 1-2, poz. 18), z dnia 27 stycznia 2012 r., II UK 103/11 (LEX nr 1130388) z dnia 6 sierpnia 2013 r., II UK 9/13 (LEX nr 1388598) oraz z dnia 25 marca 2014 r., I UK 335/13 (LEX nr 1477425).

W ocenie Sądu Najwyższego, określenie „prace przy wypieku pieczywa” należy rozumieć w ten sposób, że jego zakresem objęte są zarówno czynności przygotowawcze do wypieku takie jak pobranie mąki, jej ważenia, wyrabiania i formowania ciasta, jak i czynności podejmowane na etapie wypieku pieczywa w piecu, a więc wkładanie uformowanego ciasta do pieca, pieczenie i wyjmowanie pieczywa z pieca (podobnie wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2015 r., I UK 336/14). Za takim rozumieniem wskazanego sformułowania przemawia ponadto użycie w nim przyimka „przy”, który łączy z „wypiekiem pieczywa” związane z nim czynności poprzedzające i przygotowawcze.

Dokonana przez Sąd Apelacyjny wykładnia wskazanych przepisów prawa materialnego uzasadnia zarzut ich naruszenia przez niewłaściwe zastosowanie, ponieważ Sąd ostatecznie przyjmuje, że tylko niektóre obowiązki wykonywane

przez ubezpieczoną wiązały się z wypiekami pieczywa, pozostałe poprzedzały fazę wypieku i nie mieściły się w ramach czynności podejmowanych przy wypieku pieczywa.

Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku przyjął, że stanowisko pracy nauczyciela pełniącego funkcję instruktora praktycznej nauki zawodu, podlega rygorom ustawy z 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2014 r., poz. 191 ze zm.) i zostało wymienione w art. 1 ust. 2 pkt 4. Niezależnie zatem od sposobu wykonywania i rozmiaru pracy wymienianej w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia, jako praca w warunkach szczególnych, pracownik zakładu pracy zatrudniony w takim charakterze wykonuje pracę kwalifikowaną, jako praca w szczególnym charakterze. Taka kwalifikacja oznacza, iż do obniżenia wieku emerytalnego trzeba wykazać wykonywanie takiej pracy przez okres co najmniej 15 lat. Sąd ocenił ponadto, że ubezpieczona tego warunku nie spełnia, gdyż w charakterze instruktora praktycznej nauki zawodu pracowała przez okres 5 lat, 10 miesięcy i 18 dni. Organ rentowy zaliczył ubezpieczonej do stażu pracy w warunkach szczególnych okres 10 lat, 4 miesięcy i 17 dni. Nie oznacza to jednak możliwości zsumowania tych okresów pracy w warunkach szczególnych i w szczególnym charakterze. Na potwierdzenie tego stanowiska Sąd Apelacyjny przywołał uchwałę Sądu Najwyższego z 29 września 2005 r., II UZP 10/05, OSNP 2006 nr 1-2, poz. 21).

Sąd Apelacyjny nie dostrzegł jednak, że nie każde okresy pracy instruktora praktycznej nauki zawodu podlegały zaliczeniu jako okresy pracy w szczególnym charakterze. Przede wszystkim, zakres podmiotowy ustawy z 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. z 1982 r. Nr 3, poz. 19), w chwili wejścia w życie w dniu 1 lutego 1982 r., nie obejmował instruktorów praktycznej nauki zawodu (art. 1 ustawy). W art. 5 ustawy (skreślonym z dniem 6 kwietnia 2000 r. przez ustawę z 18 lutego 2000 r., Dz.U. z 2000 r. Nr 19, poz. 239) przewidziano upoważnienie dla Ministra Oświaty i Wychowania, który mógł rozszerzyć stosowanie Karty Nauczyciela lub niektórych jej postanowień na nauczycieli szkół i placówek szkolących oraz oświatowo-wychowawczych innych niż wymienione w art. 1 oraz na pracowników uspołecznionych zakładów pracy pełniących funkcję instruktorów praktycznej nauki zawodu lub prowadzących pracę wychowawczą z młodocianymi pracownikami w

placówkach zbiorowego zakwaterowania, dla których praca dydaktyczna i wychowawcza stanowi podstawowe zajęcie oraz na pracowników pedagogicznych zatrudnionych na stanowiskach nauczycieli w ośrodkach szkolenia i doskonalenia kadr i ośrodkach szkolenia zawodowego oraz zawodowych kuratorów sądowych. Minister Edukacji Narodowej wykonując to upoważnienie wydał rozporządzenie w sprawie rozciągnięcia niektórych przepisów Karty Nauczyciela na instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz na niektórych innych pracowników uspołecznionych zakładów pracy, prowadzących prace pedagogiczne i wychowawcze w dniu 10 sierpnia 1988 r., obowiązujące z mocą od 1 września 1988 r. (Dz.U. Nr 34, poz. 261) i dopiero z jego mocy pracownicy pełniący funkcje instruktorów praktycznej nauki zawodu zostali objęci przepisami Karty Nauczyciela, między innymi w zakresie (nauczycielskich) uprawnień emerytalnych.

Tymczasem nieuwzględnione przez Sąd drugiej instancji zatrudnienie ubezpieczonej na stanowisku instruktora praktycznej nauki zawodu piekarza obejmuje okresy od 1 lutego 1984 r. do 14 czerwca 1988 r. i od 5 lutego 1991 r. do 31 sierpnia 1992 r., a zatem także okres poprzedzający wejście w życie rozporządzenia z 10 sierpnia 1988 r., w którym instruktorzy praktycznej nauki zawodu nie podlegali przepisom Karty Nauczyciela, w tym przepisom o uprawnieniach do emerytury nauczycielskiej. W odniesieniu do instruktorów praktycznej nauki zawodu okresy ich pracy przed dniem 31 sierpnia 1988 r. nie były okresami pracy w szczególnym charakterze uprawniającymi do emerytury nauczycielskiej (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 29 września 2000 r., II UKN 729/99, OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 244 i z dnia 10 stycznia 2006 r., I UK 129/05, OSNP 2006 nr 23-24, poz. 36), lecz nie ma przeszkód do zakwalifikowania ich jako pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., gdyby okazało się, że ubezpieczona stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywała prace na stanowisku wymienionym w dziale X, poz. 11 wykazu A załącznika do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. czyli „prace przy wypieku pieczywa.” Ta kwestia wymaga ponownych ustaleń faktycznych i ocen prawnych, ponieważ została potraktowana przez Sąd Apelacyjny zbyt ogólnikowo w związku z przyjęciem błędnego założenia, że praca na stanowisku instruktora praktycznej nauki zawodu jako praca w szczególnym

charakterze nie podlega doliczeniu do pracy w szczególnych warunkach, czyli że okresy zatrudnienia w szczególnych warunkach i okresy zatrudnienia w szczególnym charakterze nie podlegają zsumowaniu.

W spornych przypadkach uwzględnienie okresów wykonywania pracy szkodliwej lub uciążliwej, wymaganej do przyznania emerytury w niższym wieku emerytalnym, następuje po ustaleniu rzeczywistego zakresu obowiązków ubezpieczonego oraz wykonywania przez niego szkodliwego zatrudnienia bezpośrednio, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Ocena wykonywania pracy szkodliwej „stale i w pełnym wymiarze czasu pracy” powinna być racjonalna i odnosić się do konkretnego rodzaju pracy i cech charakteryzujących sposób jej faktycznego świadczenia u danego pracodawcy. Ustalenia, które stanowią podstawę do oceny spełnienia wymagania stałości wykonywania pracy w szczególnych warunkach, muszą uwzględniać specyfikę zatrudnienia. Powinny być konkretne co do rzeczywistego zakresu obowiązków pracownika. Nie mogą ograniczyć się do ogólnikowych stwierdzeń, albowiem dokonana wówczas na ich podstawie ocena stałości wykonywania pracy i dobowego jej wymiaru uchyla się spod kontroli, ponieważ nie sposób jej zweryfikować z punktu widzenia prawidłowego zastosowania art. 184 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 32 ust. 2 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 22 października 2013 r., III UK 144/12, LEX nr 1455745 i z dnia 4 listopada 2015 r., I UK 509/14).

Biorąc powyższe pod rozwagę, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.